

Regional handlingsplan för ANDTS-arbetet i Gävleborg 2022–2025

Gävle kommun

LJUSDALS KOMMUN

Sandvikens Kommun

Hudiksvalls kommun

Region Gävleborg

ANDTS-politiken bidrar till en hållbar samhällsutveckling

Det finns goda skäl att prioritera alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar (ANDTS) -arbetet i Gävleborg utifrån den nationella strategin. Detta gäller såväl ur ett hälsofrämjande, förebyggande, brottsbekämpande, behandlande och rehabiliterande perspektiv.

Sverige har antagit Agenda 2030 med dess 17 globala mål för hållbar utveckling. Majoriteten av dessa mål har koppling till folkhälsoarbetet, som i Sverige bygger på det folkhälsopolitiska målet att ”skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation”. Folkhälsopolitiken består av åtta målområden där målområde sex handlar om levnadsvanor, inom detta målområde återfinns ANDTS-arbetet. ANDTS är ett prioriterat område under folkhälsopolitiken och styrs som enda område av en utformad ANDTS-politik med ett övergripande mål och nationell strategi. Det strategiska ANDTS-arbetet bidrar på så vis till arbetet med målsättningarna inom både folkhälsopolitiken och Agenda 2030.

Innehållsförteckning

Bakgrund	5
Vi är många som arbetar med ANDTS	5
Gävleborg mot narkotika	5
Regional handlingsplan	6
1. Mål 1 – Tillgången till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobaks- och nikotinprodukter samt skadeverkningarna av spel om pengar ska minska	7
1.1 Prioriterat insatsområden under mål 1	7
1.1.1 Införsel och illegal handel med ANDT-produkter och substanser bör motverkas	7
1.1.2 Tillsynen av alkohol samt tobak- och nikotinprodukter bör stärkas	8
1.1.3 Skadeverkningarna vid spel om pengar bör motverkas	8
1.1.4 Indikatorer målområde 1	8
2. Mål 2 – Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar	9
2.1 Prioriterade insatsområden under mål 2	9
2.1.1 Skolans tobaks- och nikotinförebyggande arbete bör förstärkas	9
2.1.2 Arbetet för att nå målet om ett rökfritt Sverige 2025 bör fortsätta	9
2.1.3 Indikatorer målområde 2	10
3. Mål 3 – Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopnings-medel, tobaks- och nikotinprodukter eller debuterar tidigt med alkohol och spel om pengar ska minska	11
3.1 Prioriterade insatsområden under mål 3	11
3.1.1 Att förebygga ANDTS-relaterad ohälsa bland barn och unga och erbjuda tidiga insatser bör ges en högre prioritet	11
3.1.2 Det förebyggande arbetet mot narkotika bör stärkas	11
3.1.3 Nästa steg bör tas i det förebyggande arbetet mot dopning	12
3.1.4 Indikatorer målområde 3	12
4. Mål 4 – Antalet personer som utvecklar skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska	13
4.1 Prioriterade insatsområden under mål 4	13
4.1.1 Förutsättningarna för tandvården att arbeta med prevention av alkohol, narkotika och tobaks- och nikotinprodukter bör öka	13
4.1.2 Indikatorer målområde 4	13
5. Mål 5 – Personer med skadligt bruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgång till vård och stöd av god kvalitet	14
5.1 Prioriterade insatsområden under mål 5	14
5.1.1 Insatserna vid skadligt bruk eller beroende bör bli mer samordnade och det hälsofrämjande arbetet stärkas	14

5.1.2	Insatserna för att nå personer i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av skadligt bruk eller beroende bör intensifieras	14
5.1.3	Indikatorer målområde 5	14
6.	Mål 6 – Antalet personer som skadas eller dör på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar ska minska	16
6.1	Prioriterade insatsområden under mål 6	16
6.1.1	Antalet döda och skadade i trafiken på grund av alkohol och andra droger bör minska.....	16
6.1.2	Kunskapen om sambandet mellan alkohol och cancer bör öka	16
6.1.3	Det suicidpreventiva arbetet bör stärkas	16
6.1.4	Indikatorer målområde 6	17

I september 2021 initierade polisen en samverkan med Länsstyrelsen Gävleborg. Ett initiativ togs tillsammans med länets kommuner och berörda myndigheter för att samarbeta och satsa mer på arbete mot narkotika.

Under 2022 har Länsstyrelsen och polisen tillsammans med länets kommuner, Åklagarmyndigheten, Högskolan i Gävle, Region Gävleborg, Kronofogden, Försäkringskassan och Tullverket gjort en behovsinventering som ligger till grund för planering av insatser mot narkotika. Behoven visar två inriktningar, ett operativt och ett strategiskt spår som arbetet arbetar utifrån.

Regional handlingsplan

Den nationella ANDTS-strategin utgör grunden för vårt regionala arbete inom ANDTS. En arbetsgrupp för arbetet med handlingsplan har bildats med aktörer från Länsstyrelsen Gävleborg, Region Gävleborg, Polisen, Tullverket, Högskolan i Gävle och kommunerna. Gruppen genomförde en kartläggning utifrån strategins målområden som har legat till grund för de regionala prioriteringar som tagits fram. Därefter har aktörerna arbetat fram aktiviteter under de prioriterade områdena.

Uppföljning av insatserna i handlingsplanerna ska kontinuerligt följas upp av arbetsgruppen för Handlingsplan för att spegla effekterna av insatserna. Under varje målområde har indikatorer tagits fram för att följa arbetet på lång sikt.

1. Mål 1 – Tillgången till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobaks- och nikotinprodukter samt skadeverkningarna av spel om pengar ska minska

En av de viktigaste åtgärderna för att minska ANDTS-relaterade skadeverkningar och problem är att begränsa tillgången och tillgängligheten. Tillgänglighetsbegränsande insatser kan vara ålderskontroller, färre försäljningsställen, kontroll av illegal införsel och langning. Genom tillsyn säkerställer kommunerna och Länsstyrelsen att alkohol- och tobakslagens avsikter som social skyddslagstiftning följs. Forskning visar att samverkan mellan olika aktörer i lokalsamhället i kombination med tillgänglighetsbegränsande insatser kan minska konsumtionen av alkohol hos unga.

1.1 Prioriterat insatsområden under mål 1

1.1.1 Införsel och illegal handel med ANDT-produkter och substanser bör motverkas

Insatser och utvecklingsområden	Målgrupp	Berörda aktör	Uppföljning
Sprida information kring postutlämning	Personal på postutlämningar	Tullverket, Polismyndigheten	Andel personal som nåtts av informationen Antal informationskampanjer/utbildningsinsatser Kunskap hos personal på postutlämningar
Informationsinsats smuggelvaror		Tullverket	Andel personal som nåtts av informationen Antal informationskampanjer/utbildningsinsatser Samma kommentarer som ovan. Hur mäter vi kunskapsnivån?
Genomföra gemensamma myndighetskontroller av illegal ANDT-produkter	Restauranger med serveringstillstånd	Tullverket, Polismyndigheten, Länsstyrelsen, kommunerna	Antal gemensamma myndighetskontroller
Informationskampanj om hur allmänheten kan tipsa Tullverket	Allmänheten	Tullverket, Länsstyrelsen, Polismyndigheten, kommunerna	Om det går, mäta hur många som nåtts av informationskampanjen

1.1.2 Tillsynen av alkohol samt tobak- och nikotinprodukter bör stärkas

Insatser och utvecklingsområden	Målgrupp	Berörda aktör	Uppföljning
Verka för att användningen av metoden Kontrollköp används	Handlare av tobak och folköl	Länsstyrelsen, kommunerna, Polismyndigheten	Antal kommuner som genomför Kontroll köp
Verka för att Ansvarsfull alkoholservice eller motsvarande utbildning erbjuds i alla kommuner	Kroganställda	Kommunerna, Polismyndigheten Högskolan i Gävle	Antal kommuner som genomför AAS eller likande Antal utbildningar
Verka för att Krogar mot knark erbjuds i alla kommuner	Kroganställda	Kommuner, Polismyndigheten	Antal kommuner som genomför KMK

1.1.3 Skadeverkningarna vid spel om pengar bör motverkas

Insatser och utvecklingsområden	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Erbjuda utbildning i bedömningsinstrument för hasardspelsyndrom ¹	Behandlare i kommun och Region Gävleborg	Länsstyrelsen Kommuner Region Gävleborg	Antal utbildningsinsatser Mätning av kunskapsnivå efter utförda insatser
Erbjuda utbildning i behandling av hasardspelsyndrom	Behandlare i kommun och Region Gävleborg	Länsstyrelsen Kommuner Region Gävleborg	Antal personer som erbjuds utbildning
Fler erbjuds hasardbehandling	Befolkning Patienter	Kommuner Region Gävleborg	Antal personer som erbjuds behandling

1.1.4 Indikatorer målområde 1

- Andel personer som någon gång före 18-årsdagen serverats alkohol på restaurang, pub eller liknande i Sverige
- Vanligaste anskaffningssätt av alkoholdrycker bland elever i årskurs 9
- Vanligaste anskaffningssätt av tobaksvaror bland elever i årskurs 9
- Antal beslag av sprit, vin och öl, narkotika, dopningspreparat, cigaretter och tobak
- Antal lagförda brott mot alkohollagen, narkotikastrafflagen, dopningslagen och tobakslagen
- Andel personer med riskabelt spelande

¹ Spelberoende eller problem med spel om pengar kallas även hasardspelsyndrom som används i diagnosmanualen DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders)

2. Mål 2 – Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar

I enlighet med principerna i barnkonventionen har barn rätt till en god uppväxtmiljö och till bästa möjliga hälsa, dvs. rätt till bästa möjliga fysiska, psykiska och sociala välbefinnande. Barn och unga har även en central roll inom folkhälsopolitiken och därmed inom ANDTS-arbetet.

2.1 Prioriterade insatsområden under mål 2

2.1.1 Skolans tobaks- och nikotinförebyggande arbete bör förstärkas

Insatser och utvecklingsområden	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Information om skadeverkningar av tobak från folktandvården åk 6 och åk 9	Elever åk 6 och åk 9	Folktandvården	Antal klasser i procent som fått tobaksinformation i länet
Information och kampanjer - tobaksavvänjning både via hälsovägledare och SMS stöd	Studenter Högskolan i Gävle	Högskolan i Gävle	Antal studenter som genomfört tobaksavvänjning. Antal registrerade för stöd via sms.

2.1.2 Arbetet för att nå målet om ett rökfritt Sverige 2025 bör fortsätta

Insatser och utvecklingsområden	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Kunskapshöjande webinarium om nikotinprodukter	Befattningar som arbetar med Barn och unga	Region Gävleborg, Länsstyrelsen, kommuner, Högskolan i Gävle	Antal deltagare vid webinarium Uppföljning av webinariet
Sprida information om var det finns stöd att få för de som vill sluta med tobak	Befolkningen	Region Gävleborg, Kommuner, Folktandvården Högskolan i Gävle	Insatser genomförda enligt kommunikationsplan
Hälso- och sjukvården samt tandvården samtalar med sina patienter om levnadsvanor samt erbjuder åtgärder till de som är i behov och önskar stöd till förändring	Medarbetare inom Hälso- och sjukvård Folktandvård	Region Gävleborg Folktandvården	KVÄ-koder
Uppmärksamma tobaksfria dagen/veckan genom att sprida kunskap om tobak och erbjuda stöd och behandling för de som önskar bli tobaksfria	Befolkning	Länsstyrelsen Region Gävleborg Kommuner Folktandvården Högskolan i Gävle	Genomförda aktiviteter
Fråga alla gravida om tobaksanvändning vid första	Gravida tobaksbrukare	Region Gävleborg	KVÄ-koder

besök och vecka 32 samt erbjuda tobaksavvänjning			
Fråga nyblivna föräldrar om rökvanor samt erjudna tobakavvänjning	Nyblivna föräldrar	Region Gävleborg	KVÅ-koder

2.1.3 Indikatorer målområde 2

- Andel rökande vårdnadshavare vid 4 veckor och 8 månader
- Antal personer med tobaksanvändning under tidig graviditet
- Antal tillsynsbesök på skolgårdar
- Åtgärder mot langning av alkohol till ungdomar

3. Mål 3 – Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller debuterar tidigt med alkohol och spel om pengar ska minska

Tidiga insatser är avgörande för att barn och unga inte ska börja använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debutera tidigt med alkohol. För att särskilt uppmärksamma sårbara grupper och för att utveckla familjeperspektivet bör samverkan mellan olika aktörer fortsatt utvecklas. Tillgänglig fritids- och kulturverksamhet som är inkluderande och för alla, utifrån behov och förutsättningar är en betydelsefull skyddsfaktor i det förebyggande arbetet.

3.1 Prioriterade insatsområden under mål 3

3.1.1 Att förebygga ANDTS-relaterad ohälsa bland barn och unga och erbjuda tidiga insatser bör ges en högre prioritet

Insatser och utvecklingsområden	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Verka för att alla kommuner och andra berörda aktörer använder kampanjen Full koll	Unga vuxna och vuxna	Länsstyrelsen, Region Gävleborg, Polismyndigheten, kommunerna	Antal kommuner som använder kampanjen
Framtagande av beskrivningar och metodstöd för samtal om levnadsvanor - barn och unga	Hälso- och sjukvårdspersonal	Region Gävleborg	Genomfört ja/nej
Sprida kunskapsstödet spel om pengar	Kommunerna	Länsstyrelsen	Antal kommuner som använt stödet

3.1.2 Det förebyggande arbetet mot narkotika bör stärkas

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Bidra i arbetet inom Gävleborg mot narkotika Gävleborg mot narkotika Länsstyrelsen Gävleborg (lansstyrelsen.se)	Berörda aktörer	Länsstyrelsen, Polismyndigheten, Tullverket, kommunerna, Försäkringskassan, Åklagarmyndigheten, Skatteverket, Region Gävleborg, Högskolan i Gävle	Se separat uppföljning för GMN

3.1.3 Nästa steg bör tas i det förebyggande arbetet mot dopning

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Samverka inom nätverket PRODIS (Prevention av dopning i Sverige)	Kommuner, polis, RF-SISU	Länsstyrelse, kommuner, polis, RF-SISU	Antal kommuner som deltagit
Arbeta med metoden 100 % ren hårdträning	Anläggningar som arbetar med metoden 100 % ren hårdträning	Länsstyrelsen, polis, kommuner, RF-SISU	Antal kommuner som arbetar med metoden

3.1.4 Indikatorer målområde 3

- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de någon gång har druckit alkohol
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de intensivkonsumerar alkohol
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de någon gång har använt narkotika
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de har rökt
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de har snusat
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de har använt anabola steroider någon gång
- Andel elever i årskurs 9 som uppger att de har druckit sig berusade vid 13 års ålder eller yngre
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de har använt tobak vid 13 års ålder eller yngre
- Andel elever i årskurs 9 som uppger att de använt e-cigarett någon gång
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de spelat om pengar
- Andel elever i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet som uppger att de blivit erbjuden att köpa narkotika

4. Mål 4 – Antalet personer som utvecklar skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska

Bruk av tobak och konsumtion av alkohol kan kopplas till flera olika hälsoproblem och sjukdomar. Rökning är den enskilt största förebyggbara riskfaktorn för sjukdom och för tidig död. Hög alkoholkonsumtion kopplas till ett 60-tal olika sjukdomar och hälsoproblem. Hälso- och sjukvårdspersonal bör rutinmässigt ställa frågor om levnadsvanor. Implementering av de nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder är genomgående ett viktigt led i detta arbete.

Insatser i övriga målområden kopplas till insatser för detta målområde.

4.1 Prioriterade insatsområden under mål 4

4.1.1 Förutsättningarna för tandvården att arbeta med prevention av alkohol, narkotika och tobaks- och nikotinprodukter bör öka

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Arbeta utifrån vårdprogram, metodstöd inom Hälso- och sjukvård med alkohol och tobak	Personal inom tandvården	Folktandvården	

4.1.2 Indikatorer målområde 4

- Andel av den vuxna befolkningen som röker dagligen
- Andel av den vuxna befolkningen som snusar dagligen

5. Mål 5 – Personer med skadligt bruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgång till vård och stöd av god kvalitet

Missbruks- och beroendevården ska ge personer med riskbruk, skadligt bruk, beroende en modern vård präglad av hög kvalitet och professionalitet. Den som söker hjälp ska få insatser utifrån bästa tillgängliga kunskap som sammanvägs med den enskildes erfarenheter och önskemål. Väl fungerande vård och stödsystem gagnar inte bara den enskilde individen utan även närstående och barn liksom samhället i stort. Det är viktigt att det finns ett familjeperspektiv i vården och det stöd som erbjuds. För att målgruppen ska ges möjlighet och ha rätten att utöva sitt inflytande ska samtliga diskrimineringsgrunder vara gällande.

5.1 Prioriterade insatsområden under mål 5

5.1.1 Insatserna vid skadligt bruk eller beroende bör bli mer samordnade och det hälsofrämjande arbetet stärkas

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Piloten Minimaria i Sandviken gällande beroendevård för unga	Unga och unga vuxna upp till 25 år i Västra Gästrikland med beroendeproblematik	Region Gävleborg Sandvikens kommun	Separat uppföljning görs
Uppdaterad rutin för förskrivning av narkotikaklassade läkemedel	Hälso- och sjukvårdspersonal	Region Gävleborg	Separat uppföljning görs
Genomföra kartläggning inför samsjuklighetsutredningens förslag	Chefer inom socialtjänst och hälso- och sjukvård	Region Gävleborg, kommuner BRIK-X	Genomförd kartläggning

5.1.2 Insatserna för att nå personer i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av skadligt bruk eller beroende bör intensifieras

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Införa lågröskelverksamhet i länet	Vuxna med beroendeproblematik	Region Gävleborg	Separat uppföljning görs

5.1.3 Indikatorer målområde 5

- Andelen vårdade, alkoholindex
- Andelen vårdade, narkotikaindex
- Andel i den vuxna befolkningen som har ett riskbruk av alkohol
- Andel i den vuxna befolkningen som har använt cannabis någon gång

- Andel i den vuxna befolkningen som använt narkotika
- Andel i den vuxna befolkningen som har ett riskabelt spelande

6. Mål 6 – Antalet personer som skadas eller dör på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar ska minska

Andel personer som dödats av narkotikarelaterade dödligheten är högre i länet än riket, främst bland män. Söderhamns kommun och Region Gävleborg har genomfört en kartläggning för att öka kunskapen kring denna problematik. Kontinuerlig kunskapsutveckling inom hälso-/sjukvården och missbruks-/beroendevården om risk/missbrukets medicinska och sociala skadeverkningar är viktigt för att minska ANDT-relaterad dödlighet och skador.

6.1 Prioriterade insatsområden under mål 6

6.1.1 Antalet döda och skadade i trafiken på grund av alkohol och andra droger bör minska

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Arbeta utifrån metoden SMADIT tillsammans med polisregion mitt	Rattonyktra i trafiken	Länsstyrelsen, kommuner, polis	Antal rattonyktra

6.1.2 Kunskapen om sambandet mellan alkohol och cancer bör öka

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Genom olika informationsinsatser öka kunskapen om relationen mellan alkohol och cancer	Befolkning Patienter Hälso- och sjukvårdspersonal Tjänstepersoner	Länsstyrelsen, Region Gävleborg, kommuner	Kommunikations insatser enligt plan

6.1.3 Det suicidpreventiva arbetet bör stärkas

Insatser och utvecklingsbehov	Målgrupp	Berörda aktörer	Uppföljning
Arbeta efter Regional genomförandeplan för suicidprevention i Gävleborgs län	Tjänstepersoner, särskilda målgrupper (t ex patienter, enskild, anhöriga), allmänhet	Länsstyrelsen, Region Gävleborg, kommuner	Följs årligen upp i ordinarie styr- och ledningssystem.

6.1.4 Indikatorer målområde 6

- Antal per 100 000 invånare 15 år och äldre som dött i läkemedels- och narkotikaförgiftningar
- Antal per 100 000 invånare 15 år och äldre som dött i läkemedels- och narkotikaförgiftningar EMCDDA
- Samtliga dödsfall i alkoholindex
- Samtliga dödsfall i leversjukdomar
- Samtliga dödsfall i levespecifika leversjukdomar
- Samtliga dödsfall i lungcancer
- Samtliga dödsfall i KOL
- Antal misshandelsbrott utomhus med obekant gärningsman
- Antal döda förare i trafiken med minst 0.2 promille i blodet
- Antal döda förare i trafiken med narkotikaförekomst i kroppen

Länsstyrelsen Gävleborg ansvarar för att beslut från riksdag och regering genomförs samt att samordna den statliga verksamheten i länet. Vi är en kunskapsorganisation som arbetar tvärsektoriellt med flera olika sakfrågor från landsbygdsutveckling, miljömålen, biologisk mångfald och djurskydd till flykting- och integrationsfrågor hållbar samhällsplanering och krisberedskap.

Vår värdegrund bygger på tre ord, handlingskraft, professionalism, och förståelse och ska genomsyra allt vi gör på alla nivåer.